

Jan Juszcak

Populacja bociana białego w powiatach wieluńskim i wieruszowskim w roku 2000

Rocznik Wieluński 2, 212-227

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Juszcak

POPULACJA BOCIANA BIAŁEGO W POWIATACH WIELUŃSKIM I WIERUSZOWSKIM W ROKU 2000

Literatura naukowa i popularnonaukowa dotycząca bociana białego jest bardzo bogata. Jednakże brak dotychczas opracowań dotyczących populacji tego ptaka w międzyrzeczu górnej Warty i Prozny, to jest na obszarze ziemi wieluńskiej. Celem niniejszego artykułu, opracowanego na podstawie dociekań naukowych i obserwacji terenowych, jest przedstawienie liczebności i rozmieszczenia rodzin bocianich na obszarze powiatów wieluńskiego i wieruszowskiego.

W Polsce najwięcej bocianów żyje w części północno-wschodniej. Małe ich zagęszczenie jest na południu i południowym zachodzie kraju, czyli w terenie górzystym. W pozostałej części Polski zagęszczenie jest zależne od warunków lokalnych. Duże obszary gruntów użytkowanych rolniczo i mniej lasów wpływa dodatnio na skalę zagęszczenia. Warunki klimatyczne panujące w roku 2000 były bardzo korzystne dla rozwoju bocianów. Miesiąc luty i marzec były dość ciepłe. Średnia minimalna temperatura lutego wyniosła $+0.8^{\circ}\text{C}$ a marca $+1.3^{\circ}\text{C}$. Natomiast temperatura maksymalna wyniosła dla lutego $+5.6^{\circ}\text{C}$, a dla marca $+8.0^{\circ}\text{C}$. Bociany przyleciały w końcu marca i w I dekadzie kwietnia. Od połowy kwietnia panowały temperatury letnie dochodzące do 30°C . Temperatury minimalne nie spadły poniżej $+10^{\circ}\text{C}$. Bociany rozpoczęły składanie jaj już w II dekadzie kwietnia. W drugiej dekadzie maja były pierwsze lęgi. Miesiąc maj był bardzo ciepły, podobnie i czerwiec. Takie warunki sprzyjały rozwojowi piskląt. Bardzo ważne były ciepłe noce z małą ilością opadów. Lipiec też był ciepły, ale bogaty w obfite opady. Padało przez 20 dni w miesiącu. Niekorzystne warunki atmosferyczne nie wpłynęły źle na rozwój piskląt, bowiem wszystkie były już opierzone. Ponadto temperatura nocą nie spadła poniżej $+10^{\circ}\text{C}$. Miesiąc sierpień był bardzo ciepły, z małą ilością opadów, zatem pogoda sprzyjała dojrzewającym pisklątom. Niektóre z nich już od połowy

miesiąca opuszczały rodzinne gniazdo, aby przygotowywać się do lotu. W tym samym roku bociany odleciały wcześniej.

Nie wiadomo dokładnie czy na opisywanym obszarze były przeprowadzone spisy bocianów w latach 1934, 1958 i 1974. Są pewne ślady, że taki spis miał miejsce w roku 1984, ale nie objął dokładnie całego terenu. Wykorzystano wówczas soltysów do wypełniania dostarczonych ankiet. Równoległe inwentaryzację prowadzili wolontariusze współpracujący z ośrodkami naukowymi w Krakowie, Łodzi i Poznaniu. Ostatni spis w latach 1994/95 był prowadzony przez Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „PRO NATURA” we Wrocławiu. Towarzystwo przesyłało ankiety do gmin, które z kolei przy pomocy soltysów wykonały zestawienia zbiorcze gniazd i stanu bocianów na swoim obszarze. Poza tym współpracowało w spisie wielu społeczników, między innymi studenci. W ostatnim spisie brał też udział autor niniejszego opracowania. Zaangażowanie się społecznych współpracowników pozwoliło na solidniejsze opracowanie zadania, bowiem nie wszystkie dane w ankietach urzędów gmin były dokładne.

Pełne dane o liczebności, rozmieszczeniu i biologii okresu lęgowego bociana białego zebrano w roku 2000 z 17 gmin powiatu wieluńskiego i wieruszowskiego obejmujących powierzchnię 1503,91 km² (powiat wieluński - 10 gmin o obszarze 927,69 km² i powiat wieruszowski - 7 gmin o pow. 576,22 km²). Brak jest porównywalnych danych z badanego obszaru pochodzących ze spisów z lat poprzednich, wyjątkiem jest rok 1995 i wyniki badań z powiatu wieruszowskiego tego okresu. Wykazują one, że wzrasta populacja bociana. W roku 2000 zlokalizowano na badanym obszarze 235 gniazd bociana białego (pow. wieluński 120, pow. wieruszowski 115). Gniazda najczęściej posadowione są na drzewach 61,1%, na słupach energetycznych 31,9% i najmniej na dachach budynków mieszkalnych, gospodarczych oraz kominach – tylko 6,6%. W gminie Biała pow. wieluński wszystkie gniazda bocianie ulokowane są na drzewach. W pozostałych gminach tego rodzaju gniazda stanowią od 45% do 75%. Natomiast gniazd na słupach energetycznych najwięcej jest w gminie Skomlin 40%, a najmniej w gminie Pątnów 14%. Na obszarze powiatu wieruszowskiego najwięcej gniazd na drzewach jest w gminie Lututów, które stanowią 87,5%. Gniazd posadowionych na słupach energetycznych jest najwięcej w gminie Galewice, bo aż 57,1%. Gniazda zakładane na dachach na terenie obu powiatów są bardzo nieliczne i występują tylko w 11 gminach po 1 lub 2. W Polsce w roku 1995 gniazd założonych na słupach energetycznych było 36,7%, na dachach 32%, drzewach 26% i innych obiektach 5,3%

Zestawienie gniazd i efektów lęgu bociana białego w roku 2000 w powiatach wielunińskim i wieruszowskim.

Lp.	Gmina	Gniazda bocianie							Efekt lęgowy												
		Ilość			Polozenie		nie zajęte		Odwiedzane			Zajęte		w tym średnio na 1 parę		Wychowały zdolnych					
		słupy energetyczne i inne		budynki i kominy		drzewa		nie zajęte		przez 1 bociana	przez 2 bociany	przez 1 bociana	przez 2 bociany	przez bociany z efektem lęgowym	w tym średnio na 1 parę		straty młodych	straty jaj	do odlotu	w tym średnio na 1 parę lęgową	
Powiat wieluniński																					
1	Biała	7	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	7	19	2.7	1	-	18	2.6	
2	Czarnożyły	10	3	1	6	-	1	2	1	1	5	21	4.2	3	21	4.2	3	-	18	3.6	
3	Konopnica	13	6	1	6	-	3	1	-	2	7	25	3.6	2	25	3.6	2	-	23	3.3	
4	Mokrsko	11	5	13	5	-	1	2	-	1	7	14	2.1	2	14	2.1	2	-	13	1.9	
5	Osjaków	16	4	-	12	3	1	3	-	1	8	23	2.9	1	23	2.9	1	-	22	2.8	
6	Ostrówek	17	6	1	10	-	1	-	-	1	15	48	3.2	2	48	3.2	2	-	4.6	3.1	
7	Pątnów	7	1	1	5	-	1	2	-	1	3	9	3.0	-	9	3.0	-	-	9	3.0	
8	Skomlin	15	6	2	7	2	2	-	-	1	10	31	3.1	3	31	3.1	3	-	28	2.8	
9	Wieluń	16	5	1	10	1	2	1	-	3	9	26	2.9	4	26	2.9	4	-	22	2.4	
10	Wierzchlas	8	2	-	6	2	1	-	-	-	-	5	11	2.2	-	11	2.2	-	2	2.2	
	Ogółem	120	38	8	74	8	13	11	1	11	76	228	3.0	18	228	3.0	18	2	210	2.8	

		Powiat wieruszowski															
1	Bolesławiec	17	4	2	11	4	-	2	-	-	11	27	2.5	3	-	24	2.2
2	Czastary	16	1	1	14	2	3	-	-	1	10	27	2.7	1	-	26	2.6
3	Galewice	21	12	-	9	2	-	3	-	-	16	56	3.5	2	-	54	3.4
4	Lunutów	17	1	2	14	3	-	3	-	2	9	24	2.7	-	-	24	2.7
5	Lubnice	4	2	-	2	-	-	1	-	-	3	3	1.0	-	-	3	1.0
6	Sokolniki	18	7	1	10	1	5	3	-	1	8	27	3.4	4	-	23	2.9
7	Wieruszów	22	10	-	12	1	2	7	-	2	10	41	4.1	3	-	38	2.9
	Ogółem	115	37	6	72	13	10	19	-	6	67	205	3.1	13	1	192	2.9
	Ogółem obszar	235	76	14	146	21	23	30	1	17	143	433	3.0	31	3	402	2.8

Źródło: Badanie własne

W czasie obserwacji stwierdzono, że najchętniej bociany budują gniazdo na topoli (39.1%). Znacznie mniej gniazd zakładają na wierzbie (9.6%), osłzy (8.9%), akacji (6.2%), wiązcie (6.2%) co stanowi łącznie 74%; pozostałe 26% to gniazda na brzozie, dębie, gruszy, jabłoni, jesionie, kasztanie, klonie, lipie, modrzewiu, orzechu, sośnie i świerku. Topola jest gatunkiem licznie występującym w pobliżu zabudowań, stąd jej atrakcyjność dla bocianów gnieźdzących się chętnie w obrębie siedlisk ludzkich, lub w niewielkiej od nich odległości tj. od 0 m do 40 m. Jedynie 2 gniazda w gminie Konopnica znajdują się w odległości ok. 120 m i w Galewicach ok. 700 m od zabudowań.

Spośród 235 gniazd występujących na opisanym obszarze 160 (68%) stanowiły gniazda zajęte przez pary lęgowe.

Zagęszczenie par lęgowych bociana białego.

Ilość par na 100 km² powierzchni.

Lp.	Gmina	Ilość par		
		lęgowych	wychowujących pisklęta	zagęszczenie
Powiat wieluński				
1	Biała	7	7	9,3
2	Czarnożyły	6	5	8,6
3	Mokrsko	8	7	8,6
4	Osjaków	9	8	8,9
5	Ostrówek	16	15	15,7
7	Pątnów	4	3	3,5
8	Skomlin	11	10	20
9	Wieluń	12	9	9,1
10	Wierzchlas	5	5	4,2
	Ogółem	87	76	9,4
Powiat wieruszowski				
1	Bolesławiec	11	11	17,1
2	Czastary	11	10	17,6
3	Galewice	16	16	11,8
4	Lututów	11	9	14,5
5	Łubnice	3	3	4,9
6	Sokolniki	9	8	11,3

7	Wieruszów	12	10	12,4
	Ogółem	73	67	12,7

Źródło: Badanie własne.

Średnie zagęszczenie dla opisywanego obszaru wynosi 10,6 par na 100 km².

Ze wskazanej grupy par 145 pary wyprowadziły pisklęta. 17 par zniosło jaja, wysiadywało młode, po czym straciło je w walkach. Niektóre pary zajmowały gniazdo, ale nie wiadomo czy zniosły jaja.

Jednym z najważniejszych czynników wpływających na rozmieszczenie bocianów na badanym terenie jest struktura użytkowania ziemi, to znaczy procentowy udział lasów, łąk, pastwisk, gruntów ornych, wód i nieużytków. Im więcej jest gruntów ornych, tym zagęszczenie bocianów jest większe. Powiaty wieluński i wieruszowski nie różnią się prawie wcale pod względem posiadania ziemi będącej w rolniczym użytkowaniu. W powiecie wieluńskim użytki rolnicze stanowią 67,4%, a w powiecie wieruszowskim 67%. Podobny jest w tym udział łąk i pastwisk (11,1%-13,7%). Prawie identyczne warunki naturalne winny skutkować zbliżoną liczebnością bocianów. Jednak w obu powiatach występują różnice. W pow. wieluńskim było 120 gniazd bocianich, z tego 83 zajęte przez pary lęgowe; w pow. wieruszowskim było 115 gniazd bocianich, w tym 73 zajęte przez pary lęgowe. Porównując pod względem obszaru oba powiaty dochodzimy do wniosku, że w wieluńskim winno być 1,6 razy gniazd więcej, tj. ok. 180. Zatem zagęszczenie gniazd bocianich jest mniejsze w pow. wieluńskim niż wieruszowskim. Statystycznie w pow. wieluńskim gniazduje od 3,5 par/100 km² w gminie Pątnów, do 20 par w gminie Skomlin. Średnia dla omawianego obszaru wynosi 9,4 par/100 km². Wartości niższe od średniej wystąpiły w gminach Wierzchlas – 4,2 par/100 km², Czarnożyły – 8,6 par/100 km², Osjaków – 8,9 par/100 km², Wieluń – 9,1 par/100 km², Biała – 9,3 par/100 km².

W pow. wieruszowskim gniazduje od 4,9 bocianich rodzin na 100 km² do 17,6 par/100 km² w gminie Czastary. Średnia dla całego powiatu wyniosła 12,7 par/100 km². Poniżej średniej było w gminach Sokoloniki, Wieruszów i Galewice. Trudne do wytłumaczenia jest bardzo małe zagęszczenie par bocianich w gminie Lubnice, gdzie użytkowanie gruntów wynosi 88,5%. Natomiast w gminie Czastary, gdzie użytkowanie gruntów wynosi 71,8% zagęszczenie jest najwyższe. Podobna sytuacja jest też w gminie Bolesławiec. W gminie Galewice na mniejszą liczebność bocianich rodzin ma wpływ zalesienie terenu, które wynosi 43,4%. W Polsce w roku 1995 było średnio 13,1 par bocianich na 100 km², 143 pary lęgowe wyprowadziły 433 piskląt, co stanowi 3,02 na parę; w gminie Wieruszów jedna para wyprowadziła średnio 4,1 piskląt. Przychówek bocianów w gminie Galewice to 3,5 piskląta, w gminie Sokoloniki – 3,4 piskląta, w gminie Lubnice – 1 pisklą. W pow. wieluńskim średnio 4,2 piskląt wyprowadziły pary w gminie Czarnożyły, a 2,9 nłodych pary bocianie w gminie Biała.

Liczba par lęgowych, które wyprowadziły pisklęta.

Lp.	Gmina	Ilość piskląt				
		1	2	3	4	5
<i>Powiat wieluński</i>						
Liczba par bocianich						
1	Biała	1	1	4	1	-
2	Czarnożyły	-	-	1	2	2
3	Mokrsko	-	-	4	2	1
4	Osjaków	-	1	3	1	-
5	Ostrówek	-	1	10	4	-
7	Pątnów	-	1	1	1	-
8	Skomlin	-	2	5	3	-
9	Wieluń	-	1	4	3	-
10	Wierzchnas	-	1	3	-	-
	Ogółem	1	13	35	19	4
<i>Powiat wieruszowski</i>						
1	Bolesławiec	1	5	4	1	-
2	Czastary	1	2	6	1	-
3	Galewice	-	2	6	6	2
4	Lututów	-	1	2	4	-
5	Łubnice	-	-	1	-	-
6	Sokolniki	-	-	5	3	-
7	Wieruszów	-	-	2	5	3
	Ogółem	2	10	26	20	5

Źródło: Badania własne.

Jak widać z zestawienia liczbowego rzadkością były pary, które wydały pięć piskląt. Miało to miejsce w 5 przypadkach w pow. wieruszowskim, w gminach Galewice i Wieruszów i w pow. wieluńskim w gminach Konopnica, Osjaków, Czarnożyły. Na opisywanym obszarze w ogóle nie było zajętych 21 gniazd (9%). Pary lęgowe wydały 433 pisklęta, w tym zniszczyły 31 młodych i 3 jajka. Zdolnych do odlotu młodych bocianów wychowały 402 sztuki. Średnio jedna para wylęgła 3 pisklęta, a wychowała do 2,8 młodych. Najwięcej młodych wydały i wychowały pary w gminie Czarnożyły (4,2-3,6) i w gminie Konopnica (3,6-3,3), a

najmniej w gminie Mokrsko (2,1 – 1,9) i w gminie Wierzchlas (2,2 sztuki z 1 pary lęgowej). W pow. wierszowskim najwięcej młodych wylęło się i wychowało w gminie Wieruszów (4,1 – 3,8) i gminie Galewice (3,5 – 3,4 piskląt z 1 pary lęgowej).

Bociany w przysłowiach, legendach i poezji.

Bocian jest ptakiem otaczanym przez człowieka od dawna przyjaźnią i opieką. Ludzie chętnie pomagają w osiedleniu się ptaków, budując dla nich platformy na budynkach, słupach i drzewach. „Nasze bociany” – tak mówią ci, w których gospodarstwie się ptaki gnieźdzą. Oczekują ich przylotu i cieszą się ich klekotem. Żegnają je, gdy odlatują zataczając parę kół wokół gospodarstwa. „Właściciele” bocianów leczą i żywią młode pisklęta, które może zostały zrzucone przez rodziców, a może same spadły z gniazda. Uwalniają pisklęta zaplątane na gnieździe w sznurki. Wzywają na pomoc strażaków lub energetyków, gdy któryś z młodych zaplącze się w przewodach elektrycznych. Bocian to ptak symboliczny, nie tylko w naszej kulturze. Na dalekim wschodzie jest symbolem długowieczności, chociaż nie jest ptakiem długowiecznym, żyje bowiem średnio 30 lat. Sławny niemiecki podróżnik A. Brehm określa przeciętny wiek bociana na 70 lat. W chrześcijańskiej wierze uznaje się tego ptaka jako wysłannika bożego do tępienia węży, symbolu szatana. Co roku bocian wraca do swego rodzinnego gniazda, kojarzy się to z zmiennością trwania i odnowy życia. Upatruje się w nim symbol szczęścia małżeńskiego i wierności – bo żyje w parach. Szczęśliwym małżonkom przynosi dzieci. Znalazło to odzwierciedlenie w wierszu *Bocian i słowik*:

*„Mówił bocian: Ja ludzi potomstwem obdarzam
Słowik rzekł na to skromnie: ... A ja nastrój stwarzam”*

Wiara we wpływ bociana prokreację ludzi znana jest nie tylko u nas, ale także w innych krajach słowiańskich, w Skandynawii oraz na zachodzie Europy. Ptak ten jest bohaterem wielu baśni, legend, porzekadeł, przepowiedni i utworów literackich. Czasem jego długie stanie na jednej nodze odczytuje się jako głębokie skupienie i zamyślenie.

Istnieją przekonania, że tam gdzie bocian złoży gniazdo ludzie są szczęśliwi. Rozpowszechniona jest wiara, że we wsi, gdzie gnieźdzą się bociany, nie uderzy piorun. Krzywdzenie tych ptaków, a nawet tylko płoszenie, przynosi nieszczęście. Dziś społeczność wiejska zabiega, żeby we wsi gnieździły się bociany. W kulturze ludowej znana jest legenda o chłopie Wojciechu, który mimo zakazu Boga, wypuścił z olbrzymiego worka różne stworzenia: skrzydlate i czworonogie, pelzające i skaczące. Za karę zamieniono go w bociana, który wylapuje na łąkach i polach żaby, węże, jaszczurki. Stąd u nas w niektórych okolicach kraju nazywa się bociana Wojciechem lub Wojtkiem.

Bocian był i jest ozdobą naszego krajobrazu, co miało i ma odbicie w malarstwie, sztuce, poezji, folklorze i ludowej twórczości. Dużo jest przysłów związanych z bocianami.

Z zachowania bocianów można przewidywać pogodę z dużym wyprzedzeniem. W roku 1997, w maju zauważono, że bociany w dolinie Odry wyrzucały z gniazd jajka. Za dwa miesiące miała tam miejsce wielka powódź. Zauważyłem też to zjawisko w dolinie Proсны. Na 22 gniazda, w których gnieździły się pary lęgowe, połowa wydała pisklęta. Część piskląt była wyrzucona na przelomie czerwca-lipca. Druga połowa par wyrzuciła jajka z gniazd, lub z niewiadomych przyczyn nie doprowadziła do wylęgu młodych. W tym niekorzystnym roku bociany wychowały tylko 19 młodych zdolnych do lotu, czyli na parę lęgową przypadało 0.9 piskięcia. Należy nadmienić, że bociany w okresie wychowu potrzebują bardzo dużo pokarmu. Wskutek zalania łąk w dolinie Proсны i wysokiego stanu wody w glebie, pokarmu było bardzo mało.

W czasie obserwacji stwierdziłem, że bocian jest ptakiem inteligentnym i dobrze orientującym się w terenie. Pragnę opisać następujące zdarzenie: młody bocian nie odleciał, gdyż miał uszkodzone skrzydło i pozostał na zimę w gospodarstwie w Podzamczu, gdzie się urodził. Z pewnych względów przeniesiono go na zimę do właściciela cegielni za Wieruszowem odległej 1100 m w linii prostej. Dzięki troskliwej opiece bociek przeżył zimę i na wiosnę, w marcu, sam przeszedł do miejsca urodzenia, pokonując ruchliwą drogę nr 8 i wysoki nasyp kolejowy. Następnie wynoszony na letnie żerowisko znajdujące się w odległości ok. 1500 m, przychodził do gospodarstwa zawsze po odlocie jego bocianie rodziny. Od wiosny do sierpnia nie mógł przebywać w gospodarstwie, gdyż był atakowany przez gnieźdzącą się parę.

Zagrożenia i ochrona.

Bocian biały jest w Polsce objęty ochroną jako ptak zagrożony. W naszej ojczyźnie, jak dotychczas, jego populacja wzrasta, chociaż istnieją również niebezpieczeństwa dla rozwoju tych ptaków. Zagrożenia bezpośrednie występują podczas długiej wędrówki na zimowiska w Afryce. Dużo bocianów wtedy ginie. Niesprzyjające dla nich, zwłaszcza w okresie lęgów, są obfite opady i chłody. Zdarza się, że giną od uderzenia pioruna, czasem wichury zrzucają gniazdo z młodymi. Bardzo rzadko bociany giną żądłone przez roje pszczół. Walki o gniazdo dorosłych osobników niszczą młode i jaja. Są to zjawiska naturalne, gdzie człowiek nie może wiele pomóc. Pośrednim zagrożeniem dla populacji bociana jest działalność gospodarcza ludzi. Melioracje gruntów mające na celu osuszenie łąk i zmienienie ich na pola uprawne, niekorzystnie wpływają na bazę pokarmową ptaków. To samo można powiedzieć o tworzeniu obszarów upraw monokulturowych. Rozwój elektryfikacji powoduje, że słupy z przewodami elektrycznymi są pułapkami dla młodych ptaków, które rozbijają się o nie. Niebezpieczne są grożące porażeniem izolatory. Zmiany w budownictwie mieszkalnym i gospodarczym na wsi, np. dachy kryte materiałami utrudniającymi zakładanie gniazd są również zagrożeniem dla populacji. Ponadto znaczenie dla rozwoju bociana ma chemizacja rolnictwa na

obszarach łągowych, ale również na zimowiskach w Afryce; do zwalczania szarańczy, ulubionego pokarmu bocianów, używa się bardzo toksycznych środków chemicznych. Sznurki do snopowiązalek pozostawione na polach, a użyte do budowy gniazda, są często przyczyną kalectwa lub śmierci młodych, które wpłatają się w nie. Zagrożeniem jest zarastanie gniazd przez młode gałęzie utrudniające dostęp do młodych.

Dużą pomocą dla ptaków jest budowanie platform na wolnostojących słupach lub obciętych pniach drzew. Bociany bardzo chętnie zasiedlają te przychylne im stanowiska. Ważną formą ochrony bociana jest pozostawienie nie zmeliorowanych terenów podmokłych i oczek wodnych. Bocian, jak żaden inny ptak, cieszy się u nas dużą sympatią, która przejawia się w spontanicznej jego ochronie. W czasie obserwacji nie spotykałem się z obojętnością, a wręcz przeciwnie z dużym zainteresowaniem biologią życia tego ptaka. Ludzie chętnie informowali o miejscowych „naszych bocianach”, czasem prosili o porady co uczynić, żeby bociany zadomowiły się w ich zagrodzie.

Bocian czarny (*ciconia nigra*)

Bocian czarny jest mieszkańcem dużych kompleksów leśnych. Nie różni się wielkością od bociana białego. Jedyne jego upierzenie jest lśniaco-czarne, z białym spodem ciała. Nogi i dziób są u dorosłych czerwone. Bocian czarny buduje gniazda na wysokich, niedostępnych drzewach. Składa przeważnie 4 jaja, które wysiadują oboje rodziców. Jest wrażliwy na wszelki hałas, ruch. Żeruje wczesnym rankiem i przed zmierzchem. Spłoszony nie wraca do gniazda. Lubi lasy dzikie, niezagospodarowane. Poza Polską gnieździ się w Hiszpanii i w Europie wschodniej. Żyje też w górach Azji (do 2200 m n.p.m), aż do wybrzeży Oceanu Spokojnego. W Polsce zarejestrowano ok. 1000 par tego ptaka. Odlatuje do Afryki tą samą drogą co jego biały brat. W roku 2000 w sierpniu zauważyłem go na ptasim „sejmiku” wśród białych bocianów, przed odlotem, na polach wsi Pichlice. Występuje też na opisywanym obszarze. W powiecie wieruszowskim żyje w lesie koło wsi Chojny, Kłoniczki i Świątkowice oraz w dolinie Proсны koło młyna Chobot, wsi Jutrków, Chróscin. Występuje też w gminie Sokolniki w lasach koło wsi Ryś i Szustry, a także w Brzezinach i na żerowisku wsi Nalepa, gm Czastary, gdzie przebywają też białe bociany. Mniej wiadomo o jego stanowiskach w pow. wieluńskim. Jak dotąd stwierdzono jego obecność koło wsi Piskornik, w Kątach Czarnożyłskich oraz lasach ożarowskich.

Wykaz gniazd bociana białego
w powiatach wieluńskim i wieruszowskim w roku 2000

POWIAT WIELUŃSKI

L.p.	Gmina <i>Miejscowość</i>	Gniazda bocianie			
		zajęte	odwie- dzane	nie zajęte	ogółem
	<u>Biała</u>	7	-	-	7
1.	Brzoza	1	-	-	1
2.	Góry Świętokskie	1	-	-	1
3.	Kącik	1	-	-	1
4.	Kopydlów	1	-	-	1
5.	Huby	2	-	-	2
6.	Pieńki	1	-	-	1
	<u>Czarnożyły</u>	6	4	-	10
1.	Czarnożyły	1	-	-	1
2.	Gromadzice	1	-	-	1
3.	Opojowice	-	2	-	2
4.	Platon	1	-	-	1
5.	Raczyn Kol.	1	-	-	1
6.	Staw	-	1	-	1
7.	Stawek	1	1	-	2
8.	Wydrzyn	1	-	-	1
	<u>Konopnica</u>	9	3	1	13
1.	Gluchów	2	-	-	2
2.	Kamyk	1	-	-	1
3.	Mała Wieś	1	-	-	1
4.	Piaski	2	-	-	2
5.	Konopnica	-	2	-	2
6.	Rychlocice	2	1	1	4
7.	Szynkielów	1	-	-	1
	<u>Mokrsko</u>	8	3	-	11
1.	Chotów	1	-	-	1
2.	Dobijacz	-	1	-	1
3.	Komorniki	1	-	-	1
4.	Krzyworzeka	1	-	-	1
5.	Lasek	1	1	-	2
6.	Mątewki	1	-	-	1
7.	Mokrsko	1	-	-	1
8.	Ożarów	1	1	-	2
9.	Ślupsko	1	-	-	1
	<u>Osjaków</u>	9	4	3	16
1.	Chorzyna	1	1	-	2

2.	Borki Walknowskie	1	-	1	2
3.	Dolina Czernicka	1	-	-	1
4.	Drobnice	-	1	-	1
5.	Gabrielów	1	-	-	1
6.	Nowa Wieś	-	-	1	1
7.	Osjaków	-	-	1	1
8.	Raduczyce	1	1	-	2
9.	Tobułki	2	1	-	3
10.	Walków	2	-	-	2
	<u>Ostrówek</u>	16	1	-	17
1.	Bolków	1	-	-	1
2.	Janów	1	-	-	1
3.	Milejów	1	-	-	1
4.	Niemierzyn	2	-	-	2
5.	Nietuszyna	1	1	-	2
6.	Okalew	2	-	-	2
7.	Oleśnica	2	-	-	2
8.	Rudlice	1	-	-	1
9.	Skrzynno	3	-	-	3
10.	Wielgie	1	-	-	1
11.	Wola Rudlicka	1	-	-	1
	<u>Patnów</u>	4	3	-	7
1.	Bieniec	-	1	-	1
2.	Grębień	1	-	-	1
3.	Dzietrzniki	1	-	-	1
4.	Kamionka	-	1	-	1
5.	Kałuże	1	-	-	1
6.	Mały Bieniec	-	1	-	1
7.	Załęcze Wielkie	1	-	-	1
	<u>Skomlin</u>	11	2	2	15
1.	Chmielniki	-	-	1	1
2.	Klasak Duży	1	-	-	1
3.	Klasak Mały	1	-	1	2
4.	Ług	1	-	-	1
5.	Skomlin	1	-	-	1
6.	Toplin	2	-	-	2
7.	Wichernik	2	-	-	2
8.	Wróblew	2	1	-	3
9.	Wygoda	-	1	-	1
10.	Zadole	1	-	-	1
	<u>Wieluń</u>	12	3	1	16
1.	Bieniądzice	1	-	-	1
2.	Jodłowiec	2	1	-	3
3.	Kadłub	1	-	-	1
4.	Kazimierz	1	-	-	1
5.	Kurów	1	1	-	2
6.	Makrosze	1	-	-	1

7.	Malyszyn	1	-	-	1
8.	Masłowice	1	-	-	1
9.	Rychłowice	1	-	-	1
10.	Sieniec	1	-	-	1
11.	Starzenice	1	1	-	2
12.	Turów	-	-	1	1
	Wierzchlas	5	1	2	8
1.	Kraszkowice	1	-	1	2
2.	Krzeczów	1	-	-	1
3.	Mierzyce	-	1	1	2
4.	Wierzchlas	3	-	-	3

POWIAT WIERUSZOWSKI

L.p.	Gmina Miejscowość	Gniazda bocianie			
		zajęte	odwiedzane	nie zajęte	ogółem
	Bolesławiec	11	2	4	17
1.	Bolesławiec	3	-	-	3
2.	Bolesławiec Kol.	1	-	-	1
3.	Chobot	1	-	-	1
4.	Chróscin	1	-	-	1
5.	Gola	1	-	-	1
6.	Mieleszyn	1	-	-	1
7.	Podbolesławiec	1	-	-	1
8.	Podjaworek	-	1	-	1
9.	Wiewiórka	-	-	2	2
10.	Żdzary	2	1	2	5
	Czastary	11	3	2	16
1.	Brzeziny	1	-	-	1
2.	Czastary	1	1	-	2
3.	Jaworek	1	-	-	1
4.	Kąty Walichnowskie	1	-	-	1
5.	Krajanka	1	-	-	1
6.	Krzyż	1	-	1	2
7.	Parcice	-	1	1	2
8.	Radostów Drugi	1	1	-	2
9.	Radostów Pierwszy	4	-	-	4
	Galewice	16	3	2	21
1.	Brzeziny	1	-	-	1
2.	Brzózki	1	1	-	2
3.	Dąbie	1	-	-	1
4.	Galewice	1	1	-	2
5.	Gąszcze	2	-	-	2
6.	Kaski	1	-	-	1

7.	Niwiska	-	-	1	1
8.	Osiek	4	-	-	4
9.	Osiek Kol.	1	-	-	1
0.	Osowa	-	1	-	1
11.	Ostrówek	1	-	-	1
12.	Węglewice	1	-	1	2
13.	Założe	1	-	-	1
14.	Zataje	1	-	-	1
	<u>Lututów</u>	11	3	3	17
1.	Augustynów	1	1	-	2
2.	Brzozowiec	1	-	-	1
3.	Chojny	1	-	-	1
4.	Dębina	1	-	-	1
5.	Dymki	1	-	-	1
6.	Hipolity	-	-	2	2
7.	Huta	1	-	-	1
8.	Kijanice	1	-	-	1
9.	Kłoniczki	2	1	-	3
10.	Lęki Małe	1	-	-	1
11.	Piaski	-	1	-	1
12.	Świątkowice	1	-	1	2
	<u>Lubnice</u>	4	-	-	4
1.	Dzietrzkowice II	1	-	-	1
2.	Dzietrzkowice III	2	-	-	2
3.	Lubnice	1	-	-	1
	<u>Sokolniki</u>	9	8	1	18
1.	Borki Sokolskie	1	1	-	2
2.	Jasienie	1	-	-	1
3.	Nowy Ochędzyn	1	1	-	2
4.	Pichlice	-	1	-	1
5.	Prusak	1	-	-	1
6.	Ryś	1	-	-	1
7.	Siedliska	1	-	1	2
8.	Sokolniki	1	1	-	2
9.	Stary Ochędzyn	-	1	-	1
10.	Szustry	1	-	-	1
11.	Walichnowy	1	2	-	3
12.	Zdzierzczyna	-	1	-	1
	<u>Wieruszów</u>	12	9	1	22
1.	Chobanin	1	-	-	1
2.	Jutrków	1	-	-	1
3.	Kowalówka	-	1	-	1
4.	Kuźnica Skakawska	1	-	-	1
5.	Lubczyna	1	1	-	2
6.	Mieczków	3	-	1	4
7.	Mieleszynek	1	-	-	1
8.	Mirków	1	1	-	2

9.	Pieczyska	-	3	-	3
10.	Podzamcze	1	-	-	1
11.	Sopel	-	2	-	2
12.	Wieruszów	1	-	-	1
13.	Wyszanów	1	1	-	2

Źródło: Obserwacje własne

Bibliografia

1. *Bocian biały (ciconia ciconia) w woj. bydgoskim w latach 1994-1995* (opr. zbiorowe), Bydgoszcz 1998.
2. Brehm A., *Życie zwierząt. Ptaki*, Warszawa 1968.
3. Busse P., *Mały słownik zoologiczny. Ptaki*, Warszawa 1990.
4. *Encyklopedia zwierząt od A do Z*, Warszawa 2000.
5. Glińska A., *Zwiastun wiosny i narodzin*, „Ziemia Rodzinna” 2001, nr 20.
6. Hanzak J., *Wielki atlas ptaków*, Warszawa 1972.
7. Hemzinger Ch., *La cigogne Cart*. Poblux 2000.
8. Jakubiec Z., *Bociany i boćki*, Wrocław 2000.
9. Kolberg O., *Przysłowia ludowe*, Warszawa 1977.
10. „Kronika Wielkopolski” 1995, nr 3(74).
11. Masłowski D. i Wł., *Księga przysłów polskich*, Kąty 2001.
12. *Program ochrony bociana białego*, Wrocław 2000.
13. Śledź S., *Bociania prognoza pogody*, „Ziemia Rodzinna” 2001, nr 20.
14. Uryga J., *Rok polski w życiu, tradycji i obyczajach ludu*, Wrocław 1998.